

Bence Lajos: Írott szóval. Esszék és tanulmányok. Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. 2018. 246 p.

„Az ember, ha nagyon nagy a mondanivalója, önkénytelenül szerény lesz” – kezdi Babits Mihály *Az írástudók árulása* című írását, reagálva Julien Benda 1927-ben publikált *Az írástudók árulása* c. írására (La Trahison des Clercs), aminek a címe mára szállóigévé vált, s mely megjelenését követően (*Nyugat* 1928. szeptember 16. 355–376.), mondhatni máig izgalmas reflexiókat váltott/vált ki.

Nem véletlenül jutott eszembe Babits Mihály gondolata. Bence Lajos ugyanis – személyes ismeretség alapján állítom – szerény ember. Olyan, aki tisztában van az írástudók felelősségével, s aki iróként (költőként) fontos gondolatokat megfogalmazó, publikáló irodalmár, közéleti szereplőként pedig hasznosan és eredményesen szervező, cselekvő ember.

Ezt igazolja egyik közeli ismerője is, amikor így ír: „...íz-ig-vérig költő ő, mégpedig a javából, a magyar nyelvterület nyugati végein megkérdőjelezhetetlenül a legjobbak egyike! Neki is 'osztályrészül' jutott számos egyéb – elvállalt, valamint a nemzeti közössége érdekében megragadott – feladat.” (GÖNCZ László: Mire elég az írott szó... Gondolatok Bence Lajos Írott szóval című könyvéről, annak üzenetéről, hatásáról; megjelent a *Pannon Tükör* 2019/1. számában.)

S természetesen ezt igazolja számunkra is a jelen ismertetendő kötet. Aki figyelemmel kíséri Bence Lajos munkásságát, az tudja, hogy e kötet nem előzmények nélküli. Mindenekelőtt fölidézzük a két kiadást is megélt *Írott szóval a megmaradásért* című művét, mely egyaránt tartalmaz irodalomtörténeti, történelmi és kultúrtörténeti írásokat. A másik kötet, amire utalnunk kell, az *Identitás és entitás* című, rövidebb tanulmányokat és esszé-jellegű írásokat magába foglaló könyve, mely, noha sok tekintetben rimel előző munkájára, jellegét és tartalmát illetően az előbbtől eltérő kiadvány. Voltaképp mindkét kötet betekintést nyújt a meglehetősen ismeretlen Muravidék irodalmába, történelmébe, kultúrájába és közéletébe.

Szinte várható volt, hogy, miként arra Szemes Péter esztéta, Bence legújabb tudományos és ismeretterjesztő könyvének a szerkesztője, az egyik könyvbemutatón találóan megállapította (és az előszóban is utalt rá), „csak idő kérdése volt, hogy mikor születik meg a két korábbi testvérenek erőnyeit egyesítő kötet?”. Egyetértően idézzük a könyv bevezetőjének vonatkozó szavait: „Jelen könyv, ha lehet, még tovább megy, hiszen két korábbi testvére erőnyeit egyesíti (a rokonságra címe is utal), s így nem csak a szerző gazdag pályáján, de a lokális művelődés- és irodalomtörténetben is mérföldkőnek tekinthető. Voltaképpen – amint fentebb jeleztünk – a Muravidék kulturális enciklopédiájának, mely ekként, s a műfaj klasszikus mintáját követve, személyessége okán is, szélesebb körű érdeklődésre tarthat számot. *Írott szóval* szolgál, ám a megmaradás reményét éppúgy, mint a tisztas gyarapodás, a lehetőség szerinti előrelépés hitét, a közösséggel és nemzettársakkal összefűző testvéri szeretetet. Ahogy a szűnyoghí példát követve Bence Lajos egész műve: mindazt, ami a *miénk*, „... rendületlenül”.” (SZEMES Péter: A Muravidék kulturális enciklopédiája. 5–8. oldal)

A kötetben egyaránt találhatók korábban már – ám nehezen elérhető kiadványokban – megjelent írások és új közlések. Az előbbiekre tartozik *A muravidéki magyarság küzdelmei a sajtó- és szólásszabadságért a XX. században* című áttekintés (11–76. oldal). Ugyancsak megjelent – igaz, csak elektronikus formában – már korábban *A szlovéniai magyar irodalom rövid története* című összefoglalás (79–151. oldal). Az újraközlések nem öncélúak, sokkal inkább – a korábbi publikációk fölfrissítésével, kibővítésével – jól szolgálják a fölvetett témák dokumentálását, valamint a tárgykörök iránti érdeklődés kielégítését.

Az első és a második fejezettel kapcsolatban a „határon innen” is szinte fölbecsülhetetlen értéknek tekintjük azt a hozzáállást, amit „határon túlról” fogalmaz meg Bence Lajos egyik, munkásságát jól ismerő méltatója: „...összefoglalta a magyar közösséget ért egyik legnagyobb 'akadémiai' szintű támadás jellemzőit az önálló Szlovéniában, amikor egy, a Mura mente első világháború utáni elcsatolásával foglalkozó könyv megjelenése után, nagymértékben jogtalanul, bírálat- és gyalázás-sorozat érte a muravidéki magyar közösséget. A kisebbségvédelem terén alkalmazott modellért általában jo-

gosan dicséretben részesített szlovén politikai és tudományos elit, az említett kirívó esetben – sajtószabadság helyett klasszikus cenzúrát alkalmazva (amilyen az egypártrendszer idején gyakori volt, azonban utána azt reméltük, hogy demokratikus közegben nem következhet be olyasmi) –, durván utasította a maroknyi nemzeti kisebbséget, hogy bizonyos kérdések, mint a trianoni békeszerződés igazságosságának a megkérdőjelezése, tovább is tabu témának számít. A magyar közösség meghurcolása ellenére, amint Bence is utalt arra, utána, a bíráltnál szakmailag színvonalasabb hozzáállással, mégis volt erő realisabb képet »festeni« közös történelmünk fájó időszakairól, nemcsak az első világháború utáni eseményekről, hanem a második világháború utáni magyar meghurcolásokról is.” (GÖNCZ László: i. m.)

A második fejezetben – nem titkolhatom el – jó érzés volt olyan szlovéniai magyar szerzőkről olvasni, akiknek munkásságához személyes élményem kapcsolódik. Példaként említem meg Halász Albert monográfiáját (127. oldal), melynek előzménye 2000-ben a budapesti ELTE doktori iskoláján benyújtott disszertációja, aminek egyik főlkért bírálója voltam. Göncz László kapcsán (130. oldal) pedig a *Vasi Szemle* olvasói vélhetően emlékeznek, hogy folyóiratunk nivódját 2003-ban ő kapta. Megtisztelő volt számomra, hogy laudációját én fogalmazhattam meg, s olvastam föl a díj szombat-helyi ünnepélyes átadásakor.

Tanulmányok és több újdonsággal szolgálnak az új közlemények. *A muravidéki tudományosság évtizedei* című írás számba veszi a – főként humán alapvetésű – „műhelyek” törekvéseit, mint például a történelemkutatás, néprajzkutatás, művelődéstörténet terén elért eredményeket (155–172. oldal). A kérdéskört – helyesen – tágan értelmezte a szerző, így az olvasó a különböző folyóiratokban és hetilapokban megjelent értékekről is betekintést nyerhet, vagy legalábbis utalást kap arra, hogy miként/honnan indulhat el mélyrehatóbb tájékozódás igénye esetén. *A Szúnyogh az 56-os menekültekről* (Ötvenhat közös ügyünké vált ...) alcim alatt (164–169. oldal) arról tudósít, hogy miként jelent meg a levért magyar forradalom a szlovéniai magyarság életében. Eközben fölidézi a legendát, miszerint a határ menti magyar lakosságú falukban, a menekülő magyar katonákat a „Hová megyünk bajtársak?” kérdéssel fogadták, amire a válasz: „Világnak!” volt.

Közbevetőleg jegyzem meg, hogy időközben a fenti címmel („Hová megyünk bajtársak?” – „Világnak!” Szlovénia és az ’56-os magyar menekültek / "Kam gremo, prijatelji?" "V svet" Slovenija in madžarski begunci v letih 1956 in 1957) hiteles forrásokon alapuló kutatások eredményeként dr. Kovács Attila íráseszkésében két nyelvről (szlovén-magyar) tanulmánykötet jelent meg 2016-ban az Etnikai Kutatóintézet, Ljubljana kiadásában. A több intézmény által támogatott, s a lendvai *digifot* nyomda előállításában megjelent dokumentum értékű könyv egyik tanulmányát (*Ötvenhat közös ügyünké vált ... 1956 muravidéki vonatkozásai: menekültyűgy és sajtó / Leto šestinpedeset je postalo naša skupna stvar... Madžarska vstaja leta 1956 in Prekmurje: Begunsko vprašanje in tisk*) Bence Lajos jegyzi.

Visszátérve Bence Lajos kötetére, megemlíthetem, hogy e fejezetben újabb, olyan szlovéniai magyar szerzőkről olvashattam, akikhez személyes (munka) kapcsolat fűzött. Így például Pivar Ella, akinek kóti tanulmánya, mint arra említés történik a 171. oldalon, az általam szerkesztett tanulmánykötetben jelent meg (*Tanulmányok a szlovéniai magyarság köréből*. Teleki László Alapítvány, Budapest, 1994. 115–149.), melyben rajta kívül még Kerecsényi Edit, M. Kozár Mária és Varga Sándor írása is olvasható. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy a hivatkozott tanulmánykötet szentgotthárdi rangos bemutatóján Göncz Árpád, hazánk akkor köztársasági elnöke is részt vett.) Varga Sándor munkásságával kapcsolatban (171. oldal) pedig arra utalok, hogy 1991-ben én köszönhettem 60. születésnapján (*Vasi Honismereti Közlemények* 1. sz. 75–78. oldal). Egy évvel később pedig, egyik kisebb könyvének előszavát írtam (*A lendvai plébániatemplom történetéből*. Győr, Hazánk Kiadó, 1992. 4–6. oldal). S végül, szomorú kötelezettségként, elhunytakor én búcsúztam tőle (In Memoriam – Varga Sándor 1925–2007. *Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények* 2007. 3. sz. 78–81. oldal).

A következő, *Évfordulók, méltatások, emlékezések* című fejezetben a nyugat-pannon térség szempontjából fontos évfordulókra és eseményekre reagál a szerző, elsősorban azokra, amelyek az elmúlt két évtizedben kerültek sorra a Muravidéken, és – sajnos – gyakran már a feledés homályába merültek.

A régiek közül Berzsényi Dániel, Zala György, a pályatársak köréből Utassy József, Pék Pál, Szomi Pál, legbővebben Szunyogh Sándor kerül szóba, aki szellemi mentoraként is tekinthető. A jelenkori képzőművészet kiemelkedő alakjairól (Gálics István grafikus, Király Ferenc szobrászművész) vallanak méltatásai. Itt olvasható a *Pannon Tükör* című periodikának, mint a muravidéki irodalom és képzőművészet magyarországi megjelenítőjéről szóló kis közleménye, különös tekintettel a nyugat-magyarországi vonatkozásokra. E fejezet utolsó, de fontos dokumentum értékű írása *A képzőművészeti tábortól a művésztelepig, avagy 45 év tanulságai, tapasztalatai* című visszaemlékezés (223–232. oldal).

A kötetet záró egység a *Szubjektív és objektív utószó* címet viseli (235–246 oldal). Alcímei többet mondanak, illetve pontosabban kifejezik a konkrét tartalmat: *Dovolilnicával* (engedéllyel) a *határszélén* (Családom története, avagy egy sajátos magánmitológia a trianoni határ mentén); *Életrajz, fontosabb publikációk* (megjelent művek, antológiák, megzenésített versek). E fejezetben erős érzelmi és erkölcsi töltéssel megfogalmazott vallomás olvasható a szeretett szülőkről és családjáról, a szülőfaluról és az egypártrendszer, valamint a rendszerváltás körüli-utáni időszak sajátosságairól. Mindarról, amiről a mai fiatal generáció tagjai meglehetősen keveset tudnak/tudhatnak. Bence Lajos könyve által azonban szerencsére többet. Legvégül tartalomjegyzék segíti a kötetben való tájékozódást.

A kötet elegáns könyvészeti megjelenítése is figyelmet érdemlő. Az impresszum jóvoltából megtudjuk, hogy a kiadvány 500 példányban jelent meg (ma egyre ritkábban közlik ezt a fontos adatot), támogatta a Republika Slovenija, Ministrstvo za kulturo. A színvonalas és esztétikus grafikai tervezés és tördelés Meszelics László, GraForma munkája. A nyomdai előállítás a DigiFot, Lendva munkáját dicséri.

Mind a jelen könyv témája, mind a személyes ismeretség okán örömmel vállalkoztam Bence Lajos új kötetének ismertetésére. Gratulálok a szerzőnek, s nem hallgathatom el, hogy természetesen szépirodalmi munkássága sem ismeretlen előttem; feleségemnek, Edelenyi Máriának dedikált *Látélet* című szép verseskötete ott van könyvespolcunkon. A most ismertetett kötet pedig arra is fényt derített (a 101. és a 210. oldalon), hogy egyetemi tanulmányaink során – nem egy időben ugyan, de – volt közös tanárunk is, Czine Mihály irodalomtörténész professzor személyében. Természetesen e kötet is a polcomra kerül, miként azt kívánom, hogy a *Vasi Szemle* olvasói is vegyék kézbe és figyelemmel olvassák Bence Lajos új kötetét.

Gráfik Imre

Kuglics Gábor: *A Püspökmolnári Önkéntes*

Tűzoltó Egyesület 130 éve. Szerzői kiadás, 2018. 80 old.

Kuglics Gábor, történész, helytörténeti kutató, kutatásainak eredményeit – könyvein kívül – népszerű helytörténeti blogján, a kugi.blog.hu-n is publikálja. Ez a könyv jól illeszkedik eddigi munkásságához, mely a szűkebb és tágabb otthonában, Püspökmolnáriban, illetve a vasvári járásban végzett helytörténeti kutatási eredményeit tárja elénk.

2010-ben jelent meg *Püspökmolnári története* című könyve, majd 2018-ban a *Száz újságcikk Püspökmolnári múltjából* című kötete. A közvetlen szülőföld történetének feldolgozásán kívül a 2012-ben megjelent *A vasvári választókerület politikai viszonyai a választások tükrében 1920–1939.* című könyvével egy kicsit nagyobb kitekintést ad Püspökmolnári határain túlra.

A szerző jó érzékkel nyúlt a helytörténet máig is velünk élő szeletéhez. Ahhoz a részhez, ami a kiegyezés utáni magyar településekre nagy hatást gyakorolt: a tűzoltó egylet történetét dolgozza fel. Sajnos a történelem viharosabb éveiben nagyon sok kordokumentum megsemmisült, eltűnt. Később pedig a hanyagság is fontos információkat hagyott feledésbe veszni. Éppen ezért szinte a 24. órában készült el a Püspökmolnári Önkéntes Tűzoltó Egyesület történetét feldolgozó könyv.

A könyv három részre tagolódik. Az első fejezetben a kezdetektől az I. világháborúig mutatja be az egyesület életét. A megalakulásról, illetve az azt megelőző állapotokról is kapunk információt.

A mai Püspökmolnári három elődtelepülésből állt össze; természetesen minden településen próbálkoztak a tűzoltóság meghonosításával, több-kevesebb sikerrel. Levéltári források feldolgozásával tárja fel az egyesület történetét, mivel helyben, a községben, erről a korról szinte semmi sem maradt fenn. Gazdagon illusztrálja az egyesület életének idővonalát: ehhez tizenhét újságcikket használt fel, amivel szép korrajzot állít az olvasó elé. Megtudhatjuk, hogy a helyi „intelligencia” milyen fontos szerepet vállalt az egyesület életében. Érdeklenség, hogy védnöknek megnyerték tolnai Festetics Tasziló grófot, elnöknek Szabó József apátot, parancsnoknak pedig Bezerédj Adorján földbirtokost, gőzmalom- és téglagyár-tulajdonost.

A második fejezetben a két világháború közötti időszakot, a közel három évtizedet veszi górcső alá a szerző. Ekkor – az I. világháború előtti megszűnést követően – újjáalakultak az egyesületek. Ezt a tényt két levéltári dokumentum közlésével is alátámasztja: az egyik az alapítási jegyzőkönyv, a másikkól pedig megismerhetjük a Rábamolnári Tűzoltó Egyesület alapszabályát.

1928-ban összevonták Rábaszenttamást és Rábapüspököt, az új településnév Püspöktamási lett, így az ott működő tűzoltó egyesületek is összeolvadtak. Az ismertetett levéltári forrásból az is kiderül, hogy több mint 90 tűzoltó került egy egyesületbe. Az is megmutatkozik, hogy a gazdasági világválság közepette a község tudott pénz adni a tűzoltó szerház felújítására is. Az időszokról szóló fejezetet további kilenc újságcikkkel és három fényképpel is illusztrálja a szerző.

A harmadik fejezet a II. világháború utáni több mint hetven évet mutatja be napjainkig. Erről az időszokról maradt fenn a legtöbb dokumentum és nagy számban fotók is. Itt még fellelhető a velünk élő emlékezet, a veterán tűzoltók sok információval szolgálhattak. Ennek ellenére talán mégis ez a legzavarosabb időszak az egyesület életében. Rábamolnári és Püspöktamási települések 1949-ben egyesültek Püspökmolnári néven, de a két tűzoltócsapat külön működött 1968-as egyesülésükig. Egyébként is az addig alulról szerveződő tűzoltó egyletek pártállami felügyelet és irányítás alá kerültek. Az addig köztiszteletben álló vezetők helyére részben a tanácsi apparátusból bekerülő emberek irányították szerényebb eredménnyel a rendszerváltásig. Itt Püspökmolnáriban a legfőbb érdemük, hogy a mai napig működik az egyesület. Az ezen időszokról szóló fejezetet 2 újságcikk másolatával, 37 fényképpel és 3 dokumentum másolatával illusztrálja a szerző.

Mindenkinek jó szívvel ajánlom e könyvet! Püspökmolnáriaknak és onnét elszármazottaknak – azért, hogy többet tudjanak meg szülőföldjükéről. Tűzoltóknak, bárhol is vannak a világon, hogy emlékezzenek a gyökereikre, a (h)őskorra. Bárki másnak, akit csak egy kicsit is megfogott valaha azoknak a bátor embereknek az élete, akik oda mennek segíteni, ahonnan mindenki menekül. Hisz róluk szól, Püspökmolnáriban élő emberekről, akik elég bátrak voltak életeket menteni 130 éven át. Tisztelet a szerzőnek, aki ezt elénk tárta.

Bozzai Lajos

Akik tollat fogtak. *A Répce-vidék költőinek antológiája.* Szerk. Sudár Lászlóné T. Molnár Zsuzsanna, Sági Ferenc. A rajzokat készítette Sulyok Dorisz. Savaria University Press, Szombathely, 2017. 328 old.

A Dunántúl északi fele, azon belül is az északnyugati része a mai országterület kulturálisan legfejlettebb, legrégeztettebb vidékeinek egyike. Itt vannak azok a megyék, amelyek pl. az írni-olvasni tudás terén már a 19. században is élen jártak, de sok más mutatót is idézhetnénk. Nem véletlen, hogy amidőn a falukutatás nyomán a II. világháború előtt országszerte, így errefelé is igény támadt a szociografikus felmérésekre és leírásokra, dr. Soproni Elek Sopron vármegye társadalmi állapotát, problémáit bemutató könyvének azt a címet adta: *A kultúrsarok gondjai* (Bp. 1940). Mert gondok persze itt is adódtak.

Nyilván ma is adódnak, de közben sok-sok szép példáját sorolhatnánk a gazdag kulturális hagyomány továbbéltesésének és gyarapításának is. Például az egykor, sok évszázadig Sopron vármegye déli határvonalát jelentő Répce folyó vidékén. 1950 óta a Répce-től északra eső települések (az egykori

csepregi járás) egy része már Vas megyéhez tartozik, ez a tény azonban nem szakította meg a regionális tudat egységét, sőt: a Répce-mente önálló táji-etnikai mivoltát valló helyi értelmiség néhanapján ki-terjeszti e táji tudatosság érvényességét a Répctől délre, de a folyó vízgyűjtőjén belül elhelyezkedő, mindenkor vasi falvakra is.

Ezt láthatjuk ebben a lelkes, energiát nem kímélő, alapos szervezői-szerkesztői munkával megvalósított antológiában is. A tartalmas és lényegre törő *Beköszöntő*ben a két, Csepregen (a vidék hagyományos központjában) élő szerkesztő tömören felvázolja a csepregi honismereti élet keretei közt a rendszerváltozás óta megvalósított, értékes és szép Répce-menti folklór-kiadványokat, melyek maradandó értéknek bizonyulnak. Mondhatni, hogy a jelen kötet ezek folytatása annyiban, hogy szintén komoly gyűjtőmunkát igényelt, és egyes „alkotók” esetében a folklórirodalom köréből alig kilépett költőkről, az individualitás jegyeit csak nyomokban hordozó alkotásokról beszélhetünk.

A viszonylag kis területről hatvannál több versírót vonultat fel a könyv, településenként elhelyezve, az elmúlt évszázadokból és a jelenkorból. A nagyobb települések történetéről egészen tömör összefoglalókat kap az olvasó, majd következnek az adott településhez köthető költő(k), a versek előtt rövid életrajzzal. A legtöbb költőt Csepreg jegyzi, utána Bük következnek, míg a terület harmadik városából, Répcelakról egy versíró hölgy szerepel a válogatásban. A beválogatás művelete nélkülözötte az esztétikai érték-szemponokat. Ezt a szerkesztők nem is rejtik véka alá: céljuk az volt, hogy aki verset írt vagy ír a vidéken, annak lehetőséget adjanak, hogy megmutathassa magát. Így került mai általános iskolás diáklánytól rég elporladt luteránus prédikátorig vagy életében egy föllelhető verset produkáló módos gazdáig számos alkotó a válogatásba, amelyben azonban csinos az ismert vagy kevésbé ismert, de a magas irodalom szintjét így vagy úgy, de legalább bizonyos munkáikban megütő szerzők névsora is. Hogy csak néhányat említsünk meg közülük, és csak a 19–20. századból: a büki Gyurác Ferenc evangélikus püspöktől, imádság- és vallásos énekszerzőtől a fülesi (ma: Nikitsch, Au.) vitéz Somogyváry Gyula költőig-prózaíróig, a Csepreghez is köthető reformátortól: Beythe Istvántól a szentivánfai gyerekvers-szerzőig, Bezerédj Amáliáig vagy az Uraiújfaluban honos 19. századi népies költőig, dalszerzőig: Szelestey Lászlóig.

Nagy és szakszerű munkát végeztek el a szerkesztők. S bár, mint hangsúlyozzák, nem kellett a nulláról indulniuk, szisztematikus kutatást a tárgyban valószínűleg ők végeztek először. Számos érdekes újdonságra bukkantak, a nyilvánvaló műkedvelőkön kívül néhány váratlan és eddig ismeretlen gyöngyszemre is. A művelődéstörténeti érték mellé néha egy-egy jól eltalált ritmus, izléses képsor, hiteles, tiszta hang is társul a gyakran hitbuzgalmi, máskor szerelmes vagy az élet legkülönfélébb apró csodáit és gondjait megidéző, túlnyomórészt egyszerű magyaros lüktetésű versek sorában. Az elmúlt korok ismert vagy ismeretlen különlegességein kívül természetesen jelen vannak a Répce-vidékhez kötődő azon mai alkotók is, akik tágabb vagy szűkebb régióban, de már nevet szereztek verseikkel – is (Büki Attilától Pusztay János professzorig, Galiotti Csabától a Svájcba emigrált góri Löökkös Antalig, stb. stb.).

A kötet és alkotói sikeres könyvbemutatók sorát tartották a környéken, ami azt mutatja, hogy nemcsak a közös antológiába szerkesztett sok versíró, hanem talán a helyi közönség igényeivel is szerencsésen találkozott ez a könyv. S mint a szombathelyi bemutatón elhangzott, a szerkesztők már gondolkodnak is a folytatáson.

Gyurác Ferenc